

MOTHER OF GOD- THE ROOT OF JUDAH/ JESSE WHO BORE A MESSIAH

Vasile Postolachi

PhD Student, "Dumitru Stăniloae" Faculty of Orthodox Theology,
"Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The Old Testament prophecies as well as the New Testament writings clearly assert the Davidic origins of Jesus Christ Our Saviour. Into arguing this fact, from it's first centuries Christianity affirmed that this origin is due to the Davidic origins of Virgin Mary, this in turn has led to identifying her as belonging to the "Judah's/Jesse's bloodline" In the patristic tradition there are two texts which bear the mariological interpretation (Genesis 49,9; Isaiah 11,1), assigned to it is also one apocryphal text: The Testament of the Twelve Patriarchs. Which is exclusively valuable considering it's antiquity (1 st century AD). The presented article is meant to make a short introduction into the martiriological interpretation of the following passages.

Keywords: Mother of God, Messiah, root of Judah, Jesse, The Testament of the Twelve Patriarchs,

Mergând pe linia Sfintei Scripturi, atât tradiția iudaică dar și cea creștină converg asupra faptului că Mesia va fi un urmaș al lui Iuda, respectiv al lui Iesei, tatăl lui David. Pornind de la binecuvântarea patriarhului Iacob adresată fiului său Iuda (Fac. 49, 9-12) și până la profeția lui Isaia despre *Mlădița lui Iesei* (Is. 11, 1-11), cele două tradiții îl identifică pe Mesia cu *Mlădița din Iuda*, mai exact *Mlădița lui Iesei*. Spre exemplu, într-una din *Cele optsprezece binecuvântări* (compuse în sec. I d. Hr, înainte de distrugerea Templului și care erau rostite de orice iudeu: bărbat, femeie și copil, de trei ori pe zi), se exprimă clar așteptarea lui Mesia, *Mlădița lui David*, de către poporul Israel: „Fii milostiv, Doamne Dumnezeul nostru, față de aleșii Tăi cei mari, față de Israel poporul tău, față de Ierusalim, cetatea Ta, față de Sion, locașul slavei Tale și față de templul Tău, locașul tău și față de casa împărătească a lui David, Mesia al Tău cel drept. Binecuvântat fii Doamne Dumnezeule al lui David, care zidești Ierusalimul..Și spre Ierusalim cetatea ta, întoarce-te cu milostivire și locuiește în ea, după cum tu ai zis și o întărește degrab în zilele noastre ca să fie un locaș permanent, și ridică degrab în mijlocul ei tronul lui David. Binecuvântat ești Doamne care zidești Ierusalimul!Fă ca să răsară degrab *Mlădița nouă* a lui David și înalță cornul lui prin mântuirea Ta. Pentru că în mântuirea Ta așteptăm toată ziua. Binecuvântat ești Doamne că faci să răsară cornul mântuirii”¹. Însă, în timp ce tradiția iudaică s-a axat doar pe Mesia ca *Mlădița a lui David*, fără a pune vreun accent deosebit pe părinții Acestuia, tradiția creștină, încă din primele veacuri creștine a mers mai departe cu aprofundarea acestei imagini vechi testamentare: *Mlădița* primind o interpretare mariologică, deci fiind identificată cu Maica Domnului iar *Floarea* ei este Mântuitorul Hristos.

1. „Pui de leu ești Iuda! Dintr-o mlădiță ai crescut” (Fac. 49, 9)- interpretare mariologică

¹ *Semoneh Esreh*, n. 14 y *El texto babilónico de Semoneh Esreh*, n. 14-15, apud. Lorena Miralles Macía, *Un Mesías en los escritos rabínicos, de los "días del Mesías" al Mesías con características y nombre propios*, en rev. *Collectanea Christiana Orientalia*, nr. 1, 2003, (Editorial Universidad de Córdoba), p. 97.

Binecuvântarea lui Iacob adresată fiului său Iuda (Fac. 49, 9-12) a fost privită ca o profecie mesianică încă de la începuturile creștinismului. Tot din primele trei secole, unul dintre versetele ei a fost privit și din perspectivă mariologică.

„Pui de leu ești, Iudo, fiul meu! De la jaf te-ai întors...”, (Fac. 49, 9) spune versiunea românească urmând traducerea ebraică: „גור אריה יהודה מטרף בגני עולית” (pui de leu ești Iuda, de la pradă te-ai întors) și a Vulgatei: „catulus leonis Iuda a praeda fili mi ascendisti” (Pui de leu ești Iuda, fiul meu, de la pradă te-ai ridicat). Însă Septuaginta vine cu o altă versiune: „σκύμνος λέωντος Ιουδα ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης” („Pui de leu, o! Iuda, dintr-o Mlădiță ai crescut”).

Pornind de la versiunea Septuagintei, Sfântul Ipolit al Romei spune că acest verset are în vedere cele două nașteri ale Mântuitorului: „Prin cuvintele *pui de leu* și *leu*, este evident că are în vedere două Persoane, adică pe Tatăl și pe Fiul. El a zis: *Dintr-o mlădiță tu Fiul ai crescut*, pentru a arăta nașterea lui Hristos după trup, care S-a întrupat din sânul Fecioarei de la Duhul Sfânt, El a fost odrăslit în ea ca o floare și ca o bună mireasmă, odată ieșit din acest sân în lume, este văzut de toți. *Pui de leu* se referă la nașterea Lui după duh, prin care El a ieșit din Dumnezeu, este arătat că el ca Rege s-a născut dintr-un Rege. El nu a lasat sub tăcere nașterea Lui după trup ci a zis: *dintr-o mlădiță, fiul meu, ai crescut*”². El leagă această profecie de Is. 11, 1: „Vorbind Iacov despre un pui de leu, L-a arătat pe Fiul lui Dumnezeu, născut după trup, din Iuda și din David. Zicând în continuare: *dintr-o mlădiță ai ieșit fiul meu*, dă de înțeles că Acel Fruct care a ieșit din Fecioara Sfântă, nu a fost născut din sămânță ci de la Duhul Sfânt: fruct care, ca o Odraslă Sfântă a răsărit din pământ. Zice la fel și Isaia: *O Mlădiță va răsări din rădăcina lui Iesei și va da o Floare*. Ceea ce Isaia denumește ca Floare, Iacov numește Odraslă. Căci Cuvântul mai întâi a fost odrăslit în Fecioara și pe urmă s-a arătat lumii”³.

În secolul al IV-lea, Sfântul Grigorie Iliberitanus (de Elvira), leagă această profecie de Is. 11, 1, dându-i un caracter mesianico-mariologic: „*Va ieși un toiag din rădăcina lui Iesei și o floare din ea se va ridica* (Is. 11, 1). Iesei a fost tatăl lui David, din a cărui rădăcină, adică seminție s-a născut Fecioara Maria pe care profetul Isaia o numește *toiag*, iar prin *Floarea toiagului* se referă la nașterea lui Hristos din Fecioara. De asemenea și prin profetul Iezechiel s-a zis: *iată zilele au venit și toiagul va înflori* (Iez. 7, 10). Acesta este Fecioara care a născut pe Floarea Trupului lui Hristos. Și în alt loc este zis: *Dintr-o Mlădiță, fiul meu, Te-ai ridicat* (Fac. 49, 9), adică vrea să spună că din sămânța lui Iuda provine Maria, din care Floarea Hristos a venit”⁴. De asemenea și Sfântul Efrem Sirul i se adresa Preasfintei Fecioare: „*Fericită eși, o, Copilă, căci ai purtat pe Puiul de Leu despre care a scris Iacov*”⁵. Și Rufin de Aquileya merge pe o interpretare mariologico-mesianică acestei profetii: „*Acest pui de leu S-a ridicat dintr-o Mlădiță, căci El este născut din Fecioara, nu dintr-o sămânță ci dintr-o Mlădiță, adică fără participare bărbătească și fără sămânță este născut Hristos, ca un Lăstar tânăr sau ca o ramură, în aceasta se arată realitatea trupului pe care și L-a asumat din Fecioara*”⁶.

Sfântul Chiril al Alexandriei dă o interpretare mesianico-mariologică acestui text pornind de la semnificația numelui lui Iuda: „De fapt dacă ar voi cineva să explice cuvântul

² Sfântul Ipolit Romanul, *Sur les Bénédictiones d'Isaac, de Jacob et de Moïse*, traduit en français par Maurice Brière et alii, PO, t. 27, p. 77.

³ Idem, *El Anticristo*, VIII, trad. en castellano por Francisco Antonio Garcia Romero, B.A.C. 90, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2012, pp. 59-60.

⁴ Sfântul Grigorie de Elvira, *Tratados sobre los libros de las Santas Escrituras*, VI, 36-37, trad. en castellano por Joaquín Pascual Torró, Fuentes Patrísticas, 9, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 1997, p. 177.

⁵ Sfântul Efrem Sirul, *Hymni de Beata Maria*, IX, 3, en volumen Sancti Ephraim Syri, *Hymni et sermones*, traduit en latin Thomas Josephus Lany, Michliniae, 1886, tomus II, p. 550.

⁶ Rufin de Aquileya, *Les Bénédictiones des Patriarches*, I, 6, trad. en français par R. Rochais, SC, n. 140, p. 47.

sau numele lui Iuda, l-ar tălmăci ca *laudă, imn de laudă, lăudat*. Cuvântul se referă la Hristos Cel ce după trup este din seminția lui Iuda. Căci din Iuda și Iesei și David a ieșit și Fecioara luată spre nașterea trupului Lui...Deci Hristos e pui de leu, răsărit ca dintr-un vlăstar și ca dintr-o rădăcină de neam bun, din Sfânta Fecioară”⁷.

Sfântul Andrei Criteanu vede în aceste cuvinte o profetie referitoare la nașterea după trup a lui Hristos: „*Pui de leu, Iuda, dintr-o Mlădiță Te-ai ridicat*. Măreață profetie! Cine este acest *Pui de Leu* dacă nu Hristos, care cu certitudine coboară din seminția împărătească, adică a lui David.? Nu este greșit, deci, să interpretezi că David este prefigurată de leu, care este simbolul seminției împărătești. *Puiul de leu* este Hristos, care provine de la el, după trup, cum apare clar în restul profetiei care zice: *Dintr-o Mlădiță Te-ai ridicat, o, Fiul meu. Mlădița, o, preaiubitule, cu toată atenția la context, trebuie să interpretezi că se referă doar la Sfânta cea mai sfântă dintre sfinți și Singura care a fost considerată Atotcurată de Cel ce a locuit în ea, în trupul și în duhul ei; mă refer la Maria, al cărei nume și al cărei ființă sunt slăvite și cinstate de către toată făptura, care este Lăstarul din rădăcina lui David, toiagul lui Iesei și Mlădița înflorită din Iuda; din ea a ieșit, după trup, Fiul lui Dumnezeu. La fel s-a exprimat preafrumos și Isaia, care a zis: *Va ieși o Mlădiță din rădăcina lui Iesei și o Floare va ieși din ea, care fără nicio îndoială se referă la Hristos și la Fecioara*”⁸.*

2. „O Mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei...” (Is. 11, 1)- interpretare mariologică.

Strâns legat de Fac. 49, 9 este un alt text mesianic din Isaia 11, 1 care vorbește despre *Mlădița și tulpina lui Iesei*, Iesei fiind, bineînțeles, urmașul lui Iuda și tatăl lui David. Mesianitatea textului este subliniată chiar și de tradiția iudaică. Astfel *Targumul lui Isaia (versiunea aramaică a lui Isaia)* precizează clar sensul mesianic al acestui text: „entonces-spune acesta- saldrá un Rey de los hijos de Jesé y el Mesias será escogido de entre sus descendientes” („Atunci va ieși un Rege dintre fiii lui Iesei și Mesia va fi ales dintre urmașii lui”)⁹.

De asemenea, de la începuturile creștinismului, textul acesta a fost privit ca o profetie despre întruparea Mântuitorului din Fecioara Maria. Sfântul Iustin Martirul și filosoful, alături acestui verset și profetia de la Num. 24, 17 („*Îl văd, dar acum încă nu este; îl privesc, dar nu de aproape; o stea răsare din Iacov; un toiag se ridică din Israel și va lovi pe căpeteniile Moabului și pe toți fiii lui Set îi va zdrobi*”) pentru a argumenta Nașterea trupeză a Fiului lui Dumnezeu: „Un alt profet, Isaia, proorocind același lucru cu alte cuvinte a zis astfel: *Răsări-va ca o stea din Iacob și o floare se va ridica din rădăcina lui Iesei și neamurile vor nădăjdui în brațul Lui*. Steaua cea strălucitoare care a răsărit și Floarea care s-a ridicat din rădăcina lui Iesei este acest Hristos. El S-a născut, prin puterea lui Dumnezeu dintr-o Fecioară, care se trăgea din sămânța lui Iacov, cel ce a fost părintele lui Iuda, care, așa cum am văzut, a fost strămoșul iudeilor. Cât privește pe Iesei, care de-alungul generațiilor a fost fiul lui Iacov și al lui Iuda, el a fost la rândul lui, protopărintele lui Hristos”¹⁰. Sfântul Iustin, deci, lasă să se înțeleagă că și Fecioara Maria din care a răsărit Floarea Hristos este din neamul lui Iesei, lucru pe care Sfântul Irineu de Lyon îl va preciza mai clar: „Prin aceste cuvinte Isaia zice că El (Hristos) Se va naște din cea care aparține neamului lui David și al lui

⁷ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire la Cărțile lui Moise, la Facere*, VII, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri- partea a II a*, PSB 39, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1992, pp. 231, 233.

⁸ Sfântul Andrei Criteanu, *Homilia II, en el Natalicio de la Santísima Señora nuestra, la Madre de Dios. Con la demostración de su descendencia de la estirpe de David*, trad. en castellana por Guillermo Pons, en vol., Andres de Creta, *Homilias marianas*, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 1995, p. 51.

⁹ *Isaías 11, 1 en Targum de Isaías- La versión aramea del profeta Isaías*, trad. en castellano por Josep Ribera-Florit, Institución San Jeronimo para la investigación Bíblica, Valencia, 1988, p. 101.

¹⁰ Sfântul Iustin Martirul și filosoful, *Apologia I în favoarea creștinilor, Către Antoninus Pius*, 32, trad. Pr. Prof. Olimp Căciulă, în vol. *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1980, p. 47.

Avraam. Căci Iesei descindea din Avraam și era tatăl lui David, iar Fecioara care L-a zămislit pe Hristos era din acest neam, ea era deci *toiagul* (*mlădița*). Prin *floare* (*Lăstar*) se înțelege trupul Lui, Care a crescut prin puterea Duhului”¹¹.

Sfântul Ipolit Romanul precizează clar că tulpina din Iesei este Fecioara Maria: „Rădăcina lui Iesei a fost neamul patriarhilor, care a crescut ca o rădăcină plantată în pământ și tulpina ieșită din ei, în chip văzut a fost Maria, căci ea a fost din casa și din familia lui David. Floarea care ieșise din ea, a fost Hristos”¹².

Tertulian la rândul lui, precizează că floarea este Hristos care vine din Iesei prin intermediul Maicii Domnului, care a fost din neamul lui David: „El este Floarea de la Duhul Harului, socotită din rădăcina lui Iesei, care își are neamul din el, prin Maria.. El a fost din neamul lui Iesei în concordanță cu genealogia Mariei. A fost numit în chip alegoric ca fiind tulpina din rădăcina lui Iesei”¹³. De asemenea, în tratatul *Despre trupul lui Hristos*, teologul latin identifică această tulpină din rădăcina lui Iesei cu Sfânta Fecioară: „acum, dacă El este Floarea tulpinii care a răsărit din rădăcina lui Iesei; mai mult, dacă rădăcina lui Iesei este neamul lui David și tulpina acestei rădăcini este Maria, care descinde din David și floarea acestei tulpini este Fiul Mariei, Cel numit Iisus Hristos; nu va fi tot El și Fruct?”¹⁴. Într-una din omiliile atribuite Sfântului Grigorie Taumaturgul, credinciosul este invitat să: „să o slăvească, să o prăznuiască, să o preamărească și să o binecuvinteze pe aceea ce este Tulpina care a răsărit minunat din rădăcina lui Iesei”¹⁵.

La începutul secolului al IV-lea, Metodiul de Olimp, laudându-o pe Fecioara Maria, amintește și de această profecie: „Tu ai cuprins pe Cel ce este necuprins, tu ești Rădăcina Florii celei preastrălucitoare, Maica Ziditorului, Hrănitorea Hrănitorului și Ceea ce ții pe Cel ce ține toate, Purtătoaree Celui ce ține toate cu cuvântul”¹⁶. De asemenea și Fortunatianus de Aquileya (sec. IV), vorbind de neamul Fecioarei Maria afirma: „Matei a scris clar despre această naștere trupească a Lui pentru că a fost precizat de către profeti modul cum avea El să vină, adică din David, pentru că Fecioara Maria a fost din neamul lui David. Nu în chip greșit a zis profetul: *o tulpină va răsări din rădăcina lui Iesei și o floare din ea va da*. Tulpina este Maria iar Floarea acestei tulpine este Hristos Mântuitorul”¹⁷. Tot din Aquileya și Sfântul Cromatiu (sec. IV-V), legând profecia de la Is. 11, 1 de *toiagul* lui Aaron care a odrăslit, preciza: „De asemenea și în alt loc, Sfântul Duh prin intermediul lui Isaia arăta că o Fecioară va naște, când zice: *va ieși o mlădiță din rădăcina lui Iesei, o Floare va ieși din rădăcina ei*. Mlădița din rădăcina lui Iesei este Fecioara Maria care își are originile în neamul lui Iesei prin intermediul lui David. Prin urmare, neamului lui David, după cum arată evanghelistul și apostolul, de asemenea, a aparținut Fecioara Maria, din care a ieșit Hristos, Floarea în trup omenesc. Această Mlădiță este aceea care, adusă fiind în Cortul Mărturieii, a odrăslit printr-o nouă și minunată taină și a dat, fără umezeala pământului, ca fruct, o nucă, ca semn de pomenire veșnică. Prin acest semn a fost confirmată preoția lui Aaron. Și acolo prin urmare, în *toiagul* lui Aaron s-a arătat Maria, care într-adevăr a zămislit fără umezeala pământului și a

¹¹ Sfântul Irineu de Lyon, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, 59, trad. Ep. Irineu Pop-Bistrițeanu, Editura. Patmos, Cluj-Napoca, 2007, p. 78.

¹² Sfântul Ipolit Romanul, *Sur la Bénédiction d'Isaac, de Jacoc et de Moise*, en op. cit., pp. 78-79.

¹³ Tertulian, *Against Marcion*, III, 17, IV, 1, translated in English by Peter Holmes, ANF, t. 7, pp. 153, 178.

¹⁴ Idem, *On the flesh of Christ*, XXI, translated in English by Peter Holmes, ANF, t. 3, p. 540.

¹⁵ Sfântul (Pseudo) Grigorie Taumaturgul, *The first homily, On the Annunciation to the Holy Virgin Mary*, Translated in English by S.D.F. Salmond, ANF, t. 6, p. 60.

¹⁶ Sfântul Metodiul de Olimp, *De Simeone et Anna, quo die Dominico in templo occurrerunt ac de Sancta Deipara*, X, PG, t. 18, col. 271.

¹⁷ Fortunatianus de Aquileya, *Commentary on the Gospels*, I, translated in English by H.A.G. Houghton and Lukas Dorfbauer, in vol. *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, H.A.G. Houghton, Berlin/Boston, 2017, p. 8.

dăruit un fruct pera gingaș, adică fără sămânță bărbătească a născut un Fiu, Care a devenit adevăratul Fruct al mântuirii omenești...Și acel toiag unic, se știe, că a fost Maria, pentru că nu a cunoscut participare bărbătească. Acest toiag a fost numit toiag preoțesc pentru că Sfânta Maria nu provine doar din familie regească ci de asemenea are și origine preoțescă”¹⁸.

Sfântul Ambrozie al Mediolanului merge pe o interpretare spirituală a pasajului afirmând că tulpina prefigurează fecioria, care la rândul ei este întruchipată în Fecioara Maria: „De asemenea tulpina care crește din rădăcină este imaginea fecioriei, după cum este scris: *Va ieși o tulpină din rădăcina lui Iesei și o floare va ieși din acea rădăcină*. Această tulpină nu este goală ci plină. Prin urmare nimeni să nu se apropie să ardă tulpina ta, pentru ca să se poată păstra floarea ta. Ești tulpină, o, Fecioară, să nu te lași doborâtă și nici să te apleci spre pământ, pentru ca în tine să crească Floarea din rădăcina Tatălui”¹⁹. Însă în alt loc aplică această profeție clar Maici Domnului: „Cu siguranță rădăcina este neamul iudeilor, tulpina este Fecioara iar Floarea Mariei este Hristos”²⁰. Astfel Sfântul Cromatiu merge pe ideea unei origini duble a Fecioarei Maria: din neam regal și din neam preoțesc, idee întâlnită și la alți părinți bisericești precum Sfântul Grigorie Teologul sau Efreem Sirul.

Sfântul Efreem Sirul leagă această profeție de Mat. 2, 23 („Nazarinean Se va chema”): „Maria a fost vița și a odrăslit în ea un Lăstar, *Nazareu* cum era scris, pentru a împlini taina profeției: *În Nazaret a crescut pentru a le împlini pe toate*”²¹. Ca un bun cunoscător al limbii ebraice, Fericitul Ieronim insistă mai mult pe acest aspect, semantic: „Tulpina și floarea din rădăcina lui Iesei reprezintă pe Însuși Domnul Iudeii, care, desigur, în tulpină își arată puterea împărătească iar în floare frumusețea. Pe de altă parte prin tulpina din rădăcina lui Iesei înțelegem pe Sfânta Fecioară Maria, căreia nicio ramură nu i-a fost adăugată, despre care spunem: *Iată Fecioara zămislește și naște Fiu*. Și prin Floare înțelegem pe Domnul Mântuitor care zice în Cântarea Cântărilor: *Eu sunt floarea din câmpie și crinul din vale* (Cânt. Cânt. 2, 1). Pentru termenul *rădăcină*, pe care doar Septuaginta îl folosește, în scrierea ebraică este *geza*, ceea ce Aquilla, Symachus și Theodot înțeleg ca *kormon*, adică *trunchi*. Iar pentru *floare*, care în ebraică se zice *neser*, *Lăstar* folosesc, ca să arate că multă vreme după robia babiloniană, nimeni nu a avut slava vechiului regat al lui David, Hristos a ieșit din Maria ca dintr-o tulpină. Erudiții evrei cred ceea ce toți scriitorii bisericești caută în Evanghelia după Matei și nu găsesc unde este scris: *De aceea Nazarinean Se va chema* (Mat. 2, 23), este luat din acest loc”²². „Mlădița, îi scrie el Eustochiei, este Maica Domnului, gingașă, curată, sinceră, fără vreo sămânță primită din afară și asemenea lui Dumnezeu, zămislește prin ea însăși. Floarea mlădiței este Hristos care zice: *Eu sunt Floarea din câmpie, sunt crinul de prin vâlcele*”²³. Într-o epistolă atribuită lui (*Ad amicum aegrotum; de viro perfecto*) profeția aceasta este privită prin prisma Psalmului 22, 5 („Toiagul Tău și varga Ta, acestea m-au mângâiat”), dându-i, bineînțeles, un înțeles mesianico-mariologic: „În alt loc profetul zice: *Toiagul tău și Mlădița Ta, aceștia îmi sunt mângâietori*. Toiagul este Maica Domnului, din

¹⁸ Sfântul Cromatiu de Aquileya, *Comentario al Evangelio de Mateo*, II, 5, trad. en castellano por José Granados y Javier Nieva, BPa, 58, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2002, pp. 78-79.

¹⁹ Sfântul Ambrozie al Mediolanului, *La educación de la virgen*, IX, 59-62, trad. en castellano por Domingo Ramos Lisson, en vol. Ambrosio de Milán, *La virginidad, La educación de virgen, Exhortación a la virginidad*, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2007, Fuentes Patristicas, 19., pp. 195, 197.

²⁰ Idem, *De apologia Prophetarum David II*, VIII,43, in vol. Sancti Ambrosii, *Opera, Pars II*, CSE, t. XXXII/2, p. 388.

²¹ Sfântul Efreem Sirul, *Hymni de Beata Maria*, VI, 8, en Sancti Ephraim Syri, *Hymni et sermones*, traduit en latin Thomas Josephus Lany, Michliniae, 1886, tomus II, pp. 541-542.

²² Fericitul Ieronim, *Commentar in Isaiam Prophetam*, IV, 11, PL, t. 24, col. 147-148.

²³ Idem, *Carta XXII, A Eustoquia, Consejos a una virgen consagrada*, 19, trad. en castellano por Juan Bautista Valero, en San Jeronimo, *Epistolario*, Edición bilingüe, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1993, vol. 1, p. 225.

care a ieșit în lumea căzută această Mlădiță spre mântuirea ei și ca să o sprijine pe ea. A coborât-o pe ea în pântecul Fecioarei ca să refacem întreaga istorie a mântuirii noastre, prin naștere a zidit pe om, S-a arătat om și Creatură a Lui din Creator se face”²⁴.

Sfântul Quodvultdeus, episcopul Cartaginei (sec. V) aplică această profeției Nașterii feciorelnice a Mântuitorului: „Tulpina reprezintă pe Fecioara Maria și vlăstarul tulpinei pe Fiul Fecioarei, pe Domnul nostru Iisus Hristos. Înainte de a se fi petrecut aceste lucruri, iudeii le citeau dar nu le înțelegeau. Hristos S-a născut din Fecioara ca o floare din tulpină, fără ajutorul vreunei semințe”²⁵. Într-un chip poetic, același lucru îl exprimă și Sfântul Maxim de Turin: „El nu a avut spinii păcatului care ar fi înflorit, pentru că El însuși era Floarea născută nu din spini ci din Vlăstar. Profetul spune în chip clar: *va ieși o Mlădiță din rădăcina lui Iesei și o Floare se va ridica din rădăcină* (Is. 11, 1). Mlădița era Maria cea strălucitoare, cea grațioasă, Fecioara, cea care din curăția trupului ei a făcut să odrăslească în ea Hristos ca o floare”²⁶. La fel de poetic se exprimă și Sfântul Roman Melodul: „O floare se va naște din tulpina lui Iesei, predica strălucitul profet. Astfel privim spre Fecioara care mai presus de fire naște pe Trandafirul cel dorit din ceruri”²⁷. Sfântul Ildelfonso de Toledo adaugă la acestea și: „toiagul care a ieșit din rădăcina lui Iesei este Maria din care s-a ivit floarea, Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, fără poftă bărbătească”²⁸.

Profitând de particularitățile limbii latine, poetul Venantiu Fortunata (secolul VI) preciza: „radicis florem Iessea, virgo daret/ **Virgo haec virga fuit**, de qua flos Christus abortus” („Fecioara va da pe Floarea rădăcinii lui Iesei, Fecioara a fost această Mlădiță, din care a ieșit Floarea Hristos”)²⁹

Sfinții Părinți au folosit de asemenea această profeție pentru a arăta că Hristos și implicit și Maica Domnului erau din seminția lui Iuda. Astfel, Sfântul Grigorie de Elvira preciza: „Acest Iesei a fost părintele lui David din a cărui rădăcină adică neam, provine mlădița adică Maria din care va răsări floarea adică Hristos”³⁰. „Prin aceste cuvinte, precizează și Beda Venerabilul, se arată clar că Fecioara se va naște din neamul lui David și Hristos din ea”³¹.

Sfântul Epifanie de Salamina aplică această profeție Nașterii Fecioarei Maria din dreptii Ioachim și Ana: „O, rădăcină fericită! De unde a odrăslit aceasta? Despre dânsa, profetul Isaia glăsuiește ca o rândunică, strigând cu limbă de foc: *Se va ridica o mlădiță din rădăcina lui Iesei și floare va crește din rădăcină și se va odihni peste ea, Duhul înfricoșătorului Dumnezeu* (Is. 11, 1). Iar din rădăcina lui Iesei s-a ridicat împăratul David și din seminția împăratului David, Sfânta Fecioară, fiica cea sfântă a sfinților soți, ai cărei părinți sunt Ioachim și Ana, cei care au bineplăcut lui Dumnezeu în viața lor, care au și odrăslit un astfel de rod, pe Sfânta Fecioară Maria”³². De asemenea și Sfântul Andrei Criteanu laudând Nașterea Maicii Domnului, afirma: „Astăzi în conformitate cu profețiile, tulpina din David a

²⁴ Idem, *Epistola VI, Ad amicum aegrotum, de viro perfecto*, 6, PL, t. 30, col. 86.

²⁵ Sfântul Quodvultdeus, *De symbolo*, II, IV, 4-6, CSL, t. LX, 1976, p. 339.

²⁶ Sfântul Maxim de Turin, *Homilia XXXVIII, De Quadragesima II*, in vol. Sancti Maximi episcopi Taurinensis, in *Opera*, Typis Sac. Congr. De Propaganda Fide, Roma, 1784, p. 112.

²⁷ Sfântul Roman Melodul, *Himnos*, V, 17, trad. en castellano por Marcelo Merino Rodriguez, en vol. Roman Melodo, *Himnos I*, Biblioteca de Patristica, 91, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2012., p. 90.

²⁸ San Ildelfonso, *La perfecta virginidad de María*, III, 4, trad. en castellano por Jaime Colomina Torner, Instituto Teológico SAN ILDEFONSO, Toledo, 2007, p. 64.

²⁹ Venantius Fortunata, *Miscellaneorum libri undecim*, VIII, 7 (*In Laudem sanctae Mariae Virginis et Matri Domini*), PL, t. 88, col. 277.

³⁰ Sfântul Grigorie de Elvira, *Tratado*, IX, 8..., p. 233.

³¹ Beda Venerabilul, *Le Tabernacle*, I, 31, trad. en français par Christophe Vuillaume, SC, n. 475, p. 145.

³² Sfântul Epifanie de Salamina, *Cuvânt de laudă la Sfânta Născătoare de Dumnezeu*, trad. Pr. Dr. Ilie Toader, în *Omilii*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2012, p. 108.

odrăslit și toiagul lui Aaron cel puternic a dat fruct, pe aceea care va înflori pentru noi pe cetrul puterii care este Hristos”³³. „Aceasta se referă, fără nicio îndoială, la Hristos și la Fecioara. Trunchiul în chip clar este David, tulpina în chip evident este Fecioara iar Floarea este Hristos desăre care într-un pasaj din Cântarea Cântărilor Își asumă simbolic această denumire, zicând: *Eu sunt floarea câmpului, Crinul din văi* (Cânt. Cânt. 2, 1)”³⁴, iar într-una din omiliile închinată Adormirii Maicii Domnului precizează: „contemplându-te în chip profetic, Isaia, inspirat de Dumnezeu, a exclamat: *Iată că o Fecioară zămislește* (7, 14) și de asemenea: *va fi rădăcina lui Iesei* (11, 10) și *fericită e rădăcina lui Iesei* și mai mult: *va ieși un Vlăstar din trunchiul lui Iesei și o Floare se va ridica din rădăcina lui* (11, 1)”³⁵. Sfântul Gherman al Constantinopolului aplică profeția aceasta Bunei Vestiri: „Astăzi Betleemul, cetatea lui David și a Copilei de neam înalt apare ca un cer și se îmbracă precum un preafrumos mire. Astăzi marele vestitor Isaia, cel minunat între toți profetii, cu glas înalt proorocește zicând: *Va ieși un Vlăstar din rădăcina lui Iesei și din El va răsări o Floare* (Is. 11, 1)”³⁶. Sfântul Iacov de Sarug folosește profeția aceasta ca fiind referitoare la Nașterea Domnului, arătând totodată și rolul Maicii Domnului în această taină: „Astăzi s-a arătat Vlăstarul pentru a deveni susținerea lumii vechi, care fusese distrusă de idolatrie; Astăzi a odrăslit Mlădița cea din casa lui David pentru a uda cu sângele ei, pământul cel uscat și bolnav.. Vlăstarul feciorelnic a dat (astăzi) Fructul sânelui său”³⁷.

Sfântul Bernard de Clairvaux leagă această profeție de toiagul lui Aaron care a odrăslit, întrebându-se retoric: „Pe cine reprezintă acest toiag al lui Aaron care a înflorit fără umezeală, dacă nu pe Fecioara care a zămislit fără a cunoaște bărbat? Despre această mare minune și Isaia a vorbit, explicând taina: *Un toiag va ieși din rădăcina lui Iesei, o floare va răsări din rădăcina lui* (Is. 11, 1), învățând că toiagul este Fecioara iar Floarea este Fiul Fecioarei”³⁸.

Însă cel care intră cel mai mult în profunzimile acestei profeții rămâne un necunoscut scriitor din Răsăritul creștin al secolului al V lea, adresându-se unor eretici din vremea sa: „Dacă vrei să cunoști în ce mod natura a depășit legea ei, ca să se supună voii celei mai presus de natură a lui Dumnezeu, întreabă toiagul lui Aaron. Spune, o, toiagule uscat, în ce mod ai arătat într-un timp scurt fruct și frunze mai presus de fire? Moise nu te-a pus mai întâi în pământ, nu te-a udat cu ploile, timpul nu ți-a încălzit și nu ți-a hrănit rădăcinile, nici vară și nici primăvară nu ai văzut, nici iarnă și nici toamnă, în ce mod acum ai avut frunze, flori și fructe? Nu prin schimbări ale aerului, zice toiagul, nu prin schimbări de anotimpuri, ci supunându-mă Cuvântului dumnezeiesc, am călcat pe fire și mai presus de fire fruct am dat, ca, și după fire și mai presus de fire să slujim voii Celui mai bun Ziditor. După cum toiagul a dat fruct mai presus de fire, o, omule, ca Iudeea să creadă, așa și Toiagul cel viu, Fecioara Împărătească, fără legăturile nunții, a născut ca să apară mântuirea în lume. Dacă zici : *ce*

³³ Sfântul Andrei Criteanu, *Homilia I, Panegirico del Nacimiento de la Santísima Madre de Dios*, en vol. Andre de Creta, *op.cit.*, p. 32.

³⁴ Idem, *Homilia II, En el Natalicio de la Santísima Señora nuestra, la Madre de Dios. Con la demostración de su descendencia de la estirpe de David*, en vol. Andres de Creta, *op. cit.*, pp. 51-52.

³⁵ Idem, *Homilia VIII, En la Dormición de nuestra Señora la Santísima Madre de Dios*, en vol. Andres de Creta, *op. cit.*, p. 165.

³⁶ Sfântul Gherman al Constantinopolului, *Homilia III, En la Fiesta de la Anunciación de la Santísima Madre de Dios*, trad. en castellano por Guillermo Pons, en vol. Germán de Constantinopla, *Homilias mariológicas*, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 1991, pp. 85, pp. 80-81.

³⁷ Sfântul Iacov de Sarug, *Omélie VI, Della Natività del Salvatore nostro in carne*, 997-1000, 1099, tradotto in italiano di Constantino Vona, in volume, *Omélie Mariologiche di S. Giacomo di Sarug*, Facultas Theologica Pontificii Athenaei Lateranensis, Romae, 1953, pp. 230, 233.

³⁸ Sfântul Bernard de Clairvaux, *Homélie II, A la louange de la Vierge Mère*, 6, traduit en français par Marie-Imelda Huille et Joel Regnard, en vol. Bernard de Clairvaux, *A la louange de la Vierge Mère*, SC, n. 390, p. 141.

legătură este între *Mlădița care odrăsleşte și Fecioara care naște?*, învață că sunt multe asemănări între acelea. Căci *Mlădița* o reprezenta pe *Fecioara*, aceea era imaginea iar Aceasta adevărul, aceea a fost mai dinainte simbolul acesteia iar Aceasta împlinirea aceleia. Așa cum *mlădița* a dat fruct mai presus de fire, la fel și această *Fecioară* a odrăslit mai presus de fire pe *Floarea* cea întrupată. Căci zice: *se va ivi o Mlădiță din Iesei și floare din ea se va ridica*³⁹.

3. „**Mântuirea lui Israel va veni din Iuda... Din toiagul lui va ieși un Dumnezeu, pentru a locui cu oamenii pe pământ...**” (*Testamentul lui Neftalim 6*)⁴⁰.

Testamentul celor doisprezece patriarhi, spune exegetul Antonio Piñero, este o operă cu adevărat însemnată atât prin conținutul ei dogmatic, cât și moral și aparține genului de literatură iudaică ce completează un pasaj biblic, în acest caz *binecuvântările care apar în capitoul 49 din Facere și 33 din Deuteronom*. Paralele cu textele de la Marea Moartă, îndemnurile morale care reflectă o atmosferă foarte apropiată creștinismului, doctrinele mesianică și eshatologică fac din acest apocrif o adevărată operă interesantă care reflectă pluralitatea iudaismului din epoca elenistă⁴¹. Lucrarea a fost compusă la **sfârșitul secolului I d. Hr.**⁴² De aici reiese și importanța colosală a acestei lucrări. Pe parcursul acestei apocrife se găsesc mai multe mențiuni mariologice⁴³, însă ceea ce ne interesează pe noi, în articolul de față este mărturia *Testamentului lui Neftalim*.

Testamentul lui Neftali vine cu o mărturie indirectă a maternității divine, atunci când afirmă că Mesia, Cel Născut din neamul lui Iuda este Dumnezeu: „Mântuirea lui Israel va veni din Iuda și în el se vor binecuvânta fiii lui Iacov. Din toiagul lui va ieși un Dumnezeu, pentru a locui cu oamenii pe pământ și Acest Dumnezeu va fi Mântuitorul lui Israel și va aduna dreptii din toate neamurile”⁴⁴. *Sceptrul* din Iuda face trimitere, fără îndoială la toiagul lui Iesei care a odrăslit, din Is. 11, 1. Or acel toiag, încă de la începuturile creștinismului a fost privit ca o imagine a Maicii Domnului: „toiagul, spune Sfântul Ildefonso de Toledo, care a ieșit din rădăcina lui Iesei (deci prin extensie, al lui Iuda) este Maria din care s-a ivit floarea, Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, fără poftă bărbătească”⁴⁵. Mai mult, necunoscutul autor al *Testamentului lui Neftali* spune că din acest *sceptru* a ieșit un *Dumnezeu*, deci *Fecioara Maria* din care a ieșit *Dumnezeu*, este *Născătoare de Dumnezeu*, ceea ce este extrem de important, dată fiind vechimea acestei scrieri.

În concluzie, identificarea *mlădiței din Iuda/Iesei* cu *Fecioara Maria*, reprezintă, după profețiile direct mariologice (Fac. 3, 15; Is. 7, 14 și Mih. 5, 2), cea mai veche interpretare mariologică aplicată unor texte vechi testamentar. Interpretarea mariologică a *Mlădiței lui Iuda* reprezintă unul dintre argumentele fundamentale ale faptului că *Fecioara Maria* era din

³⁹ ***, *Contra haereticos et in Sanctam Deiparam*, 1-2, CMP, t. 2, pp. 363-364.

⁴⁰ *Les Testaments des douze patriarches, Huitieme Testament, De Nephtali*, 6, en vol. *Dictionnaire des Apocryphes ou Collection de tous les livres apocryphes relatifs a l'Ancien et au Nouveau Testament*, publiée par M. l'Abbé Migne, Editeurs aux Ateliers Catholiques, Paris, 1856, tome premier, p. 896.

⁴¹ Antonio Piñero, *Testamento de los Doce Patriarcas*, en vol. Antonio Piñero, *Los Apocalipsis, 45 textos apocalípticos, apócrifos judíos, cristianos y gnósticos*, Ed. EDAF, Madrid, 2007, p. 181.

⁴² Cf. *Patriarches (Les Testaments des douze patriarches)*, *Avant-propos*, en vol. *Dictionnaire des Apocryphes ou Collection de tous les livres apocryphes relatifs a l'Ancien et au Nouveau Testament*, publiée par M. l'Abbé Migne, Editeurs aux Ateliers Catholiques, Paris, 1856, tome premier, p. 853.

⁴³ Spre exemplu, în *Testamentul lui Iosif* se afirmă clar: „am văzut doisprezece cerbi, sărind pe câmpie și pascănd din pășunea îmbelșugată, dar iată că deodată că nouă dintre ei au fost despărțiți de cireadă și împrăștiați în tot pământul. Între cei trei care au rămas, **am văzut născându-se dintr-o Fecioară din neamul lui Iuda, îmbrăcată în haină albă de in și un Miel fără pată ieșind din sânul ei...**Să îi respectați mereu pe Iuda și pe Levi, de unde va ieși acest Miel al lui Dumnezeu care va mântui prin harul Său atotputernic și neamurile și pe Israel; căci Împărăția Lui nu va fi clădită pe un har care trece ci va fi o Împărăție veșnică” (*Les Testaments des douze patriarches, Onzieme Testament, De Joseph*, 12...., p. 913).

⁴⁴ *Les Testaments des douze patriarches, Huitieme Testament, De Nephtali*, 6..., p. 896.

⁴⁵ San Ildefonso, *La perfecta virginidad de María*, III, 4..., p. 64.

neamul lui Iuda și că prin urmare, originile davidice ale Mântuitorului Hristos se datorează originilor davidice ale Fecioarei Maria întrucât nașterea Lui a fost feciorelnică. După cum am văzut, unii sfinți părinți au corelat *mlădița lui Iuda/ Iesei* cu *toiagul lui Aaron, care a odrăslit, deși era uscat*, pentru a sublinia astfel nașterea feciorelnică a Mântuitorului, *Testamentul lui Neftalim*, la sfârșitul secolului I, preciza ca acest *toiag (mlădiță)*, a născut pe Dumnezeu, afirmând astfel, în chip indirect, cea mai importantă dogmă mariologică: cea a maternității dumnezeiești. Și așa cum frumusețea unei flori se extinde și asupra tulpinii ei, la fel și slava *Florii-Mesia*, s-a revărsat și se revărsă și asupra *Mlădiței* care L-a purtat, *Preacurata Fecioară Maria*.

ABREVIERI

ANF- Ante Nicene Fathers, Schaff Philip, Edinburgh, 10 vol. 1867 ss.

BAC- Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid 1944ss.

CCL- Corpus Christianorum, series latina, Turnhout, 1953 ss.

CMP- S. Alvarez Campos, *Corpus Marianum Patristicum*, Ed. Aldecoa, Burgos, 8 vol., 1970-1985.

CSCO- Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Paris-Louvain, 1903 ss.

CSEL- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Wien, 1866 ss.

Ed. I.B.M.B.O.R.- Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.

PG- Migne, Patrologia, series graeca, Paris, 161 vol., 1875 ss.

PL- Migne, Patrologia, series latina, Paris, 221 vol., Paris, 1848 ss.

PO- Patrologia Orientalis, ed. R. Graffin, Paris, 1903 ss.

PSB- Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1975 ss.

SC- Sources Chrétiennes, Paris, 1941 ss.

BIBLIOGRAPHY

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2008.
2. Beda Venerabilul, *Le Tabernacle*, trad. en français par Christophe Vuillaume, Sources Chrétiennes, CDLXXV, Les Editions du Cerf, Paris, 2003.
3. ***, *Contra haereticos et in Sanctam Deiparam*, en vol. Sergius Alvarez Campos, Sergius Alvarez Campos, *Corpus Marianum Patristicum*, Ed. Aldecoa, Burgos, 1970, vol. II, pp. 361-370.
4. Fericitul Ieronim, *Commentar in Isaiam Prophetam*, IV, 11, PL, t. 24, col. 9-678.
5. Idem, *Epistola VI, Ad amicum aegrotum, de viro perfecto*, 6, PL, t. 30, col. 75-105.
6. Idem, *Epistola XXII, A Eustoquia*, trad. en castellana por Juan Bautista Valero, en San Jeronimo, *Epistolario*, Edición bilingüe, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1993, vol. I (1-85).
7. Fortunantianus de Aquileya, *Commentary on the Gospels*, translated in English by H.A.G. Houghton and Lukas Dorfbauer, in vol. *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, H.A.G. Houghton, Berlin/Boston, 2017.
8. Miralles Macía, Lorena, *Un Mesías en los escritos rabínicos, de los "días del Mesías" al Mesías con características y nombre propios*, en rev. *Collectanea Christiana Orientalia*, nr. 1, 2003, (Editorial Universidad de Córdoba), pp. 95-118.
9. Piñero, Antonio, *Los Apocalipsis, 45 textos apocalípticos, apócrifos judíos, cristianos y gnósticos*, Ed. Edaf, Madrid, 2007.

10. Rufin de Aquileya, *Les Bénédictiones des Patriarches*, trad. en français par R. Rochais, Sources Chrétiennes, n. 140, Les Éditions du Cerf, Paris, 1968.
11. Sfântul Ambrozie al Milanului, *De apologia Prophetarum David II*, in vol. Sancti Ambrosii, *Opera, Pars II*, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum, vol. XXXII/2, 1897, pp. 359-408.
12. Idem, *La virginidad, La educación de virgen, Exhortación a la virginidad*, trad. en castellano por Domingo Ramos Lisson, Fuentes Patristicas, 19, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2007.
13. Sfântul Andrei Criteanu, *Homilias marianas*, trad. en castellana por Guillermo Pons, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 1995.
14. Sfântul Bernard de Clairvoux, *Homélie II, A la louange de la Vierge Mère*, traduit en français par Marie-Imelda Huille et Joel Regnard, en vol. Bernard de Clairvoux, *Homélie*, Sources Chrétiennes, 390, Les Éditions du Cerf, 1993
15. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire la Cărțile lui Moise*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în *Scrieri- partea a II a*, P.S.B. 39, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1992.
16. Sfântul Cromatiu de Aquileya, *Comentario al Evangelio de Mateo*, trad. en castellano por José Granados y Javier Nieva, Biblioteca de Patristica, 58, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2002.
17. Sfântul Efreem Sirul, *Hymni et sermones*, traduit en latin Thomas Josephus Lany, Michliniae, 1886, tomus II.
18. Sfântul Epifanie de Salamina, *Cuvânt de laudă la Sfânta Născătoare de Dumnezeu*, trad. Pr. Dr. Ilie Toader, în *Omilii*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2012, pp. 107-126.
19. Sfântul Gherman al Constantinopolului, *Homilias mariologicas*, trad. en castellano por Guillermo Pons, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 1991.
20. Sfântul Grigorie de Elvira, *Tratados sobre los libros de las Santas Escrituras*, trad. en castellano por Joaquín Pascual Torró, Fuentes Patristicas, 9, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 1997.
21. Sfântul (Pseudo) Grigorie Taumaturgul, *The first homily, On the Annunciation to the Holy Virgin Mary*, Translated in English by S.D.F. Salmond, in vol. *The Ante-Nicene Fathers: Gregory Thaumaturgus, Dionysius the Great, Julius Africanus, Anatolius and Minor Writers, Methodius, Arnobius*, edited by Alexander Roberts and James Donaldson, T and T Clark, Edinburgh, 1886, pp. 58-60.
22. Sfântul Iacov de Sarug, *Omélie VI, Della Natività del Salvatore nostro in carne*, tradotto in italiano di Constantino Vona, in vol. *Omélie Mariologiche di S. Giacomo di Sarug*, Facultas Theologica Pontificii Athenaei Lateranensis, Romae, 1953, pp. 195-235.
23. Sfântul Ildelfonso, *La perfecta virginidad de María*, trad. en castellano por Jaime Colomina Torner, Instituto Teológico SAN ILDEFONSO, Toledo, 2007.
24. Sfântul Ipolit Romanul, *El Anticristo*, trad. en castellano por Francisco Antonio Garcia Romero, Biblioteca de Patristica, 90, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2012.
25. Idem, *Sur les Bénédictiones d'Isaac, de Jacob et de Moise*, traduit en français par Maurice Brière, Louis Mariés, B. Mercier, en R. Graffin, *Patrologia Orientalis*, Firmin-Didot et C Imprimeurs-Editeurs, Paris, 1954, tome XXVII, pp. 1-199.
26. Sfântul Irineu de Lyon, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, trad. Ep. Irineu Pop-Bistrițeanu, Editura. Patmos, Cluj-Napoca, 2007.
27. Sfântul Iustin Martirul și filosoful, *Apologia I în favoarea creștinilor, Către Antoninus Pius*, trad. Pr. Prof. Olimp Căciulă, în vol. *Apologeti de limbă greacă*, PSB 2, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1980.

28. Sfântul Maxim de Turin, *Homilia XXXVIII, De Quadragesima II*, in vol. Sancti Maximi, Episcopi Taurinensis, *Opera*, Typis Sac. Congr. De Propaganda Fide, Roma, 1784, pp. 109-114.
29. Sfântul Metodiu de Olimp, *De Simeone et Anna, quo die Dominico in templo occurrerunt ac de Sancta Deipara*, X, PG, t. 18, col. 347-382.
30. Sfântul Quodvultdeus, *De symbolo*, in vol. *Opera Quodvultdeo Carthaginiense Episcopi Tributa*, edidit R. Braun, Corpus Christianorum, Seria Latina, LX, Typographi Brepols Editores Pontificii, Turnholti, 1976, pp. 306-363.
31. Sfântul Roman Melodul, *Himnos/1*, trad. en castellano por Marcelo Merino Rodriguez, Biblioteca de Patristica, 91, Ed. Ciudad Nueva, Madrid, 2012.
32. *Targum de Isaías- La versión aramea del profeta Isaías*, trad. en castellano por Josep Ribera-Florit, Institución San Jeronimo para la investigación Bíblica, Valencia, 1988.
33. Tertulian, *The Five Books Against Marcion*, translated in English by Peter Holmes, in volume *Ante-Nicene Christian Library*, edited by Rev. Alexander Roberts and James Donaldson, T and T Clark, Edinburgh, 1868, vol. VII, pp. 1-478.
34. Idem, *On the flesh of the Christ (De carne Christi)*, translated (in English) by Dr. Holmes, in vol. *Ante-Nicene Fathers*, by Allan Menzies T and T Clark, Edinburgh, 1885, vol. III, pp. 521-542.
35. ***, *Les Testaments des douze patriarches*, en vol. *Dictionnaire des Apocryphes ou Collection de tous les livres apocryphes relatifs a l'Ancien et au Nouveau Testament*, publiée par M. l'Abbé Migne, Editeurs aux Ateliers Catholiques, Paris, 1856, tome premier, pp. 855-918.
36. Venantius Fortunata, *Miscellaneorum libri undecim*, VIII, 7 (*In Laudem sanctae Mariae Virginis et Matri Domini*), PL, t. 88, col. 59-362.